

Cronica franciscana de pe insula Rab – un document care schimbă istoria

Într-o mănăstire franciscană de pe una din insulele Croației se află un document excepțional, care fixează prezența vlahilor pe coastele Mării Adriatice la anul 650, cu o mie de ani înainte de data avansată de istoriile oficiale. Și nu e tot... -

O însemnare misterioasă

După trei ani, eram din nou pe drumul acela șerpuit și anevoios din muntele Velebit, ce părea suspendat deasupra mării Adriatice. Cu fiecare serpentină, cu fiecare prăpastie depășită, eram mai aproape de insula Rab. Urma portul arid, numai piatră și stâncă încinsă, ferrybotul, drumurile înguste, aerul dulce, în care mirosul smochinilor se amesteca cu cel al rozmarinului, biserica misterioasă din piatră. Să fi fost oare adevărat ceea ce descoperisem acolo? Inima îmi bătea nebunește în fața acestui gând. Găsisem atunci, în arhivele unei mănăstiri franciscane care îmi ieșise din întâmplare în drum, un manuscris aparținând unui călugăr, o carte veche, roasă pe margini și cu paginile îngălbenite de timp. Cu un scris citeț, caligrafic, franciscanul consemnase prezența vlahilor (morlaci) în Dalmația, la anul 650. Pe moment, nu am dat importanță acelor rânduri așternute cu mâna, eram doar bucuros că vlahii ajunseseră până acolo, în acele insule îndepărtate ale Adriaticii. Abia întors în România am realizat importanța excepțională a documentului. Ținusem în mână un act de “întemeiere”: păstorii vlahi erau prezenți pe malurile Adriaticii încă din secolul VII (!), în contradicție cu toate istoriile oficiale, care îi consemnează abia pe la 1665. Așadar, prezența strămoșilor noștri în Dalmația începea, grație aceluia document franciscan, cu o mie de ani mai devreme! Nu-mi venea să cred că este adevărat! Diferența mare de ani, între ceea ce se știa și ceea ce găsisem în mănăstirea de pe insula Rab, m-au făcut să încep să mă îndoiesc de autenticitatea documentului. Mai ales că nu aflasem numele celui care îl redactase, nu aveam o traducere exactă a lui și nici o copie a pasajului respectiv. Dacă, totuși, în fața celor trei cifre, 650, manuscrisul avea și un 1, discret, pe care nu-l observasem? De o singură și neînsemnată trăsătură de condei depindeau o mie de ani din istorie. Sau poate că textul, scris în croată, nu vorbea cu adevărat despre vlahi și era o confuzie?

Înapoi pe insula Rab

Pe drumul către mănăstirea franciscană de pe insula Rab, printre leandri și pini, îmi aminteam toate detaliile călătoriei făcute în urmă cu trei ani, optimismul, entuziasmul echipei noastre, pornită în căutare de urme vechi, românești, că îi găsisem pe vlahi, nu doar în sudul Dunării, în Balcani, ci și pe îndepărtatele coaste și insule ale Mării Adriatice, din fosta Dalmație, și până la

hotarele Alpilor venețieni. Pretutindeni același popor, botezat diferit de cei care îi consemnau existența: vlahi, caravlahi, rumeri, morlaci, de fapt, păstorii noștri plecați cu turmele din Carpați și care au transformat transhumanța în istorie. Puteam să îmi amintesc exact cum arătau munții de pe care vlahii coborau altădată cu oile către mare, Velebitul – Montagna della morlacca – potecile lor pe care umblasem narcotizat de mireasma trecutului. Dar cel mai bine îmi aminteam cum îmi tremurau mâinile când găsisem vechiul manuscris franciscan, dovada scrisă, concretă, despre morlaci, Indexul aflat în mănăstirea de pe insula Rab. Dar cu nici un chip nu îmi aminteam dacă în fața lui 650 era sau nu acel bețișor, acea mică liniuță, ce-ar fi însemnat un plus de o mie de ani. Oare fusese real ceea ce văzusem sau eram victima unui entuziasm de reporter inflammat în exces?

În curtea franciscanilor

În curtea abației

L-am așteptat pe Padre Ivan printre leandri, la capătul aleii de piatră ce venea dinspre micul cimitir al mănăstirii franciscane. În soarele amiezii, câțiva oameni îmbrăcați în negru rămăseseră nemișcați pe marginea gropii în care se cobora un sicriu. De fapt, totul părea nemișcat în căldura grea, de toamnă, a insulei. Mănăstirea era neschimbată. Aceiași pereți de piatră șlefuiți de vânturi și orbitor de strălucitori, același calm fără cute al golfului ce se întinde de-a lungul bisericii. În depărtare, sus, deasupra apelor și a insulelor, este vârful Kamenjak, unde altădată păstorii vlahi se retrăgeau cu oile pe timp de iarnă, veniți de pe continent. De-acolo coborau apoi, cu vestita lor brânză, în vechea cetate Rab, privind în depărtare, peste argintiul Adriaticii, către celelalte insule – Krk, Pag, Losinj sau Cres, unde alți vlahi, veniți tot pe bărci sau plute, trăiau liberi și nesupuși în acest Paradis insular.

“Dimmi, mio figlio”, mă salută Padre Ivan, cu vocea blândă, încercând, din privire, să prindă parcă șirul gândurilor mele. Am pornit apoi către biserică, mergând încet prin grădina mănăstirii, numită altădată Vlasche Njive, adică Câmpul vlahilor. Padre Ivan m-a invitat în curtea interioară, trecând pe lângă vechile morminte, ciudate, din piatră, ale ctitorilor. Nu știam prea bine ce să îi cer părintelui. Știam doar că acea carte veche, în care îi găsisem pomeniți pe morlaci (nume dat de venețieni vlahilor), avea scris mare, pe coperta roasă de timp, un singur cuvânt: Index. Mi-o arătase și îmi citise din ea părintele Jeran, predecesorul său. În ea erau trecuți strămoșii românilor de astăzi și, poate, chiar istoria lor adevărată, cu o mie de ani mai lungă. Fusese doar un vis al meu acea carte? Le era sortit vlahilor să rămână o nebuloasă a istoriei – un popor venit nu se știe de unde, târziu, în secolul 14?

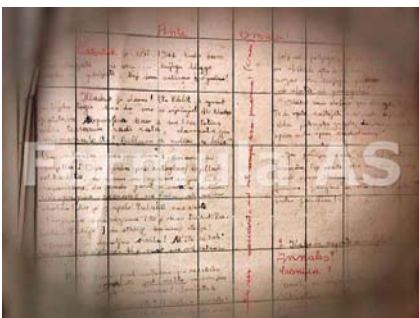
Cu experiența lui de duhovnic, cred că Padre Ivan a înțeles neliniștea și emoția mea, un reporter venit de la mii de kilometri, ca să se intereseze despre strămoșii săi. M-a privit peste rama argintie a ochelarilor și mi-a spus: “Indexul există. A fost scris de franciscanul Odorik Badurina. Vestea mai puțin bună este că nu îl mai avem. Este undeva la Zagreb, pentru a fi conservat și restaurat.” Am simțit că mă înalț pe cele mai înalte culmi ale Velebitului și de acolo mă prăbușesc în adâncurile Adriaticii. Apoi, conducându-mă spre ieșire pe culoarele întortocheate ale mănăstirii, Padre Ivan mi-a dat o hârtiuță pe care scria doar Sașa și un număr de telefon.

“Caut-o pe această doamnă. Ea știe mai multe. Poate o să te ajute.” Apoi, zâmbind, a închis în urma mea ușa grea, de lemn. Zidurile mănăstirii au devenit pentru un moment mai albe și mai tăcute. Nu mai găsisem nimic din ce știam, mă simțeam departe, într-un loc străin, un labirint a cărui singură cheie era o bucătică de hârtie, cu un nume și un număr de telefon.

Un document exploziv

Katamaranul, vaporul ce face legătura între insulele croate și continent, a apărut ca un punct la orizont. Îl așteptam de câteva ore, pentru că el o aducea pe Sașa, persoana indicată de părintele Ivan, ca o posibilă călăuză spre documentul pe care îl căutam. Acostat la țărmul de piatră al insulei Rab, vasul părea o veche corabie venită din mări îndepărtate, învăluită în mister și povești. Dar dintre toate poveștile, mă interesa una singură: cea a vlahilor. O femeie de o eleganță discretă a coborât de pe vapor și, din toată mulțimea, s-a îndreptat direct către mine. M-a privit fix cu ochii ei verzi și s-a prezentat întinzându-mi mâna: Sașa Potocnjak, profesoară la Facultatea de litere din Rijeka. Era în fața mea, așa cum aveam să înțeleg, cel mai bun cunoscător al scrierilor călugărului Badurina, ale cărui manuscrise le căutam. Ba, așa zice chiar, după cum Sașa privea visătoare spre mare, strângându-și șalul în jurul umerilor, când vorbea despre el, o îndrăgostită de acest cronicar franciscan. Nu doar că îi cunoștea scrierile, dar, spre marea mea bucurie, grație unui proiect universitar, avea o copie integrală a lor.

Valuri de emoție m-au cuprins când Sașa a deschis Indexul, cartea veche pe care o văzusem cu trei ani în urmă. Recunoșteam scrisul acela caligrafic, de mână, un pic ascuțit, paginile îngălbenite și liniile trasate stângaci. Într-adevăr, acesta era manuscrisul pe care îl căutam. Când, în sfârșit, a ajuns la cuvântul Vlah, mi-am încordat privirea. Apoi am sărit în picioare și am strigat: “E 650! Îți dai seama, chiar e anul 650!”. Nu era nicio eroare. Prima notă despre vlahi apărea cu aproape o mie de ani mai devreme decât în orice alt document! Întreaga insulă începuse să se învârtască cu mine și să plutească în larg. Eram ca pe o corabie uriașă, ce se

File din cronică

întorcea în istorie. Marea dintre insulă și continent devenise din nou Canale della Morlacca, ciobanii își coborau mioarele pentru iernat din vârful muntelui Velebit, parcă și aerul devenise mai dulce și era presărat cu vechi doine cântate la fluier. A trebuit să îi explic toată povestea Sașei, care mă privea uimită, neștiind prea bine istoria vlahilor pe acele pământuri, deși auzise, și ea, de morlacchi și de vlaji. După ce entuziasmul s-a domolit, am rugat-o să îmi traducă din

croată, manuscrisul lui Badurina. Rândul acela magic suna astfel: “Liber primus 650. Croații i-au numit pe păstorii romani (n.r. – fiindcă protoromâna semăna foarte bine cu latina vulgară, s-a crezut multă vreme că vlahii sunt păstorii romanilor) Vlahii negri sau Morovlahi, spre deosebire de romanii care locuiau în interiorul orașelor dalmate, numiți Vlahi – Cronica, pagina 256.” Dar surprizele abia începeau. Primisem un răspuns, dar noi întrebări se ridicau din valurile înspumate ale istoriei. Ce însemna, de exemplu, acea notă Cronica, pagina 256? Mai existau note despre vlahi și într-o altă scriere? Când Sașa a început să vorbească, am tăcut și m-am așezat, nevenindu-mi să cred ce aud: “Ceea ce vezi aici este, așa cum spune și coperta, doar un index, un instrument care să te ajute să găsești mai ușor ceea ce cauți. Opera adevărată a lui Badurina se cheamă Kronike și are șapte volume, însumând câteva mii de pagini, toate documentate din manuscrisele arhivelor de pe insulă. Aici sunt doar trimiterile către pasajele unde îți vorbește pe larg despre vlahi. Din câte văd, aici nu e doar o trimitere la vlahi, ci sunt patru.”

Așa am ajuns să deschidem marea carte a lui Badurina, din care valuri de lumină se revărsau peste istoria vlahilor, îndreptând erori, astupând găurile negre ale unei uitări voite. Pasajele despre vlahi, spre deosebire de alte lucruri studiate, erau consistente și se vedea că tema îl preocupase pe Badurina în mod special, de parcă ar fi vrut dinadins să aducă argumente pentru vechimea lor. Drept dovadă, un pasaj din explicația etimologică a numelui vlah răsturna încă o dată istoria. Pe lângă anul 650, mai apărea încă un an legat de prezența vlahilor: “Schymnus din Chio (a murit în 378 înainte de Hristos), care i-a scris și Regelui Nicomedes al Bitiniei, a descris coasta Adriaticii. El a menționat, ca și Pomponius și Plinius și Strabon, un singur popor în Adriatică: Olsi, care trăiau de la Senj, în toată Dalmația. Acești oameni (Olsi) obișnuiau să fie păstori. Mai târziu, Olșii au primit numele de Vlahi.”

Așadar, prezența vlahilor și a descendenților lor pe malurile Adriaticii cobora, de fapt, de la 1655, undeva în jurul anului 370 înainte de Hristos! Cu două mii de ani înaintea oricărei alte mențiuni cunoscute până atunci! Toate intuițiile echipei noastre, de reporteri idealști și scormonitori se adevereau: istro-românii și morlaccii nu veniseră aici abia în secolul 14, ci ei erau doar ultimele rămășițe ale unui mare și vechi popor, ce stăpânise o mare parte a Europei, așa cum dovedesc și hărțile vechi, pe care numele localităților ce derivă din “vlah” sunt majoritare.

Rescrierea istoriei

Casele de piatră, tradițiile cele mai vechi și toate rânduielile păstorilor vlahi pe care le descoperisem în călătoriile noastre se confirmă, rând pe rând, cu fiecare nouă filă din Cronica lui Odorik Badurina. “Când croații au venit în sudul Dalmației, erau deja acolo Vlahii”, spune el, “locuitorii din orașe și păstorii, sau Vlahii negri (sau Crni Vlasi, Maurovlahi, Nigri Latini, Morovlahi) care au fost împinși, cu timpul, către munte. În secolul 9, încă se mai păstrau numele lor, precum Dracul sau Neagul, chiar pe insula Rab, fiind în satul Bărbat numele de Negulici. (...) Acest popor, care la început își spunea rumun, se va numi apoi, la nord de Dunăre, român, în timp ce în sudul Macedoniei, vor fi numiți Cincars (Țințari), ei înșiși spunându-și armân.”

Badurina enumeră și zonele mai importante unde locuiau vlahii în Dalmația (Kotar, Dubrovnik, Neretva, Split, Klis, Sinj, Nin, Obrovac, pe muntele Velebit, și de la Senj la Zrmanja), spune cum au fost împinși către munți, cum și-au pierdut, treptat, identitatea, prin slavizarea numelor, și unde au fost consemnați ultimii reprezentanți ai vlahilor (în peninsula Istria, în Opicina, lângă

Trieste, Trebic și Padric). Și toate aceste date, cu trimiteri la cărți și manuscrise, la autori și consemnări care, probabil, încă mai există în arhivele mănăstirilor de pe insula Rab. Dacă un cercetător s-ar apleca asupra lor, cine știe câte alte lucruri am descoperi despre istoria noastră, atât de nedrept uitată de cercetătorii de azi! Oare România nu se poate capacita să trimită măcar un om care să studieze îndeaproape aceste fantastice documente, să culeagă aceste pietre prețioase din noroiul istoriei noastre, scrisă mereu de alții, după placul lor?

Călugărul de pe malul mării

Ultimii vlahi. 1927

Seara se lăsa încet peste insula Rab și peste măsuța unde, la malul mării, alături de Sașa, scotocisem comoara lăsată de Badurina. Soarele înroșise Adriatica și mirosul dulce al pădurilor de pin ne învăluia. Am tăcut amândoi un moment, privind aceeași întindere de ape verzi-roșiatice, pe care și călugărul cărturar o privise cândva. Dar existase el cu adevărat, sau doar un nume sub care se adunaseră scrieri importante ale franciscanilor? Ca și cum Sașa mi-ar fi ghicit gândul, cu acea privire de femeie îndrăgostită de eroul unui roman, dar cu exactitatea profesoarei universitare, a început să îmi spună: “Odorik Badurina a existat cu adevărat. Când nu era în bibliotecă, cu manuscrisele, era aici, cu marea. Se ruga neîncetat. Făcea lungi plimbări pe coastele stâncoase. Singur, îmbrăcat mereu în rasa de călugăr franciscan, legată cu o frânghie la mijloc. Era tuns scurt, avea ochelari mari, rotunzi. Era un călugăr de o smerenie extraordinară, un paleograf (n.r. – știa să autentifice scrierile vechi) de o inteligență scilpitoare și de o erudiție colosală, pe care abia acum începem să o înțelegem. Avea o sensibilitate aparte și mult umor. Se născuse în 1896, pe insula vecină, Pag, și a ajuns la mănăstirea de pe Rab abia în 5 octombrie 1936. A rămas aici 20 de ani. Pe insulă, există câteva arhive foarte importante, aparținând bisericilor. El le-a studiat pe toate: a citit peste 320 de mii de pagini de vechi manuscrise, o muncă titanică! Ordinul franciscanilor nu permite asumarea de merite personale, așa că nici această cronică și nici altele scrise de el, în alte mănăstiri, nu sunt semnate. A făcut o muncă uriașă, anonimă, și a fost împăcat cu asta. La un moment dat, munca din arhive i-a distrus vederea, și folosea, pe lângă ochelari, o lupă. A murit fericit, de bătrânețe, într-o mănăstire din Dubrovnik. Uite aici câteva fotografii cu el.”

Sașa îmi arată câteva imagini cu un om îmbrăcat într-o rasă simplă, legată cu sfoară la brâu. Se roagă într-o plimbare pe malul mării, sau în curtea mănăstirii din Kampo. Are mereu o privire caldă și plină de blândețe, în ciuda regulilor aspre ale ordinului franciscan. Undeva, într-o cronică, scrie cu mult umor despre el însuși, la persoana a treia... “Badurina s-a plimbat astăzi pe malul mării, apoi s-a întors la bibliotecă”. “Cronicile sunt de obicei făcute pentru mănăstiri”,

spune Sașa. Cu generozitatea sa, Badurina a lăsat o porțiță deschisă. A creat Indexul cronicilor, o adevărată hartă a miilor de pagini scrise de el, pentru ajutorul celor ce vor să afle mai ușor o anumită informație, o fereastră către lumea din afara mănăstirii. Un Index miraculos, fără de care istoria vlahilor rămânea o simplă legendă, o poveste acoperită de cețurile timpului, iar Cronicile lui Badurina doar un alt manuscris important tănuit în arhive.

Epilog

Insula Rab și muntele morlacilor, Velebit

Poate că nu întâmplător a scris Odorik Badurina despre vlahi. În arhiva abației din Rab s-a descoperit un document în care este menționat numele său de familie: “Cei cu numele de Badurina au locuit cândva în România, la fel cei cu numele de Jadreskici (din Lopar) și Kordici (din Bărbat). În România, astăzi, sunt mulți cu numele de Badulescu, Jandrescu, Cordescu. Din cauza invaziei turcilor, aceștia au scăpat, îndreptându-se către Marea Adriatică”, notează, undeva, călugărul. Amănunte care depășesc obiectul istoric. Amănunte de suflet. Dintr-o mănăstire de pe Țărmul Mării Adriatice, vlahul Odorik Badurina trimite, peste timp, scrisori către inima noastră: să nu uităm și să nu ne îndoim niciodată, că suntem un popor cu o istorie mare, care n-are voie să fie acoperită de uitare și de dispreț.

Cătălin Manole

DISCLAIMER:

Toate părerile, punctele de vedere, afirmațiile, atitudinile și detaliile informative reprezintă angajarea fiecărui autor în parte. Portalul nostru nu își însușește responsabilitatea pentru conținutul articolelor publicate. Fiecare link și articol pe care îl prezentăm are propriul copyright © și răspundere personală pentru conținut.